

ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

eБИБЛИОТЕКА

УМБЕРТО ЕКО

ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА КАТО ЛАБИРИНТ

e-издание на Център за семиотични и културни изследвания
2017
www.cssc-bg.com

ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА КАТО ЛАБИРИНТ

Умберто Еко

2

Зад описанието на енциклопедичното знание се намира метафизичната идея или метафората, която можем да наречем *лабиринт*. **Лабиринтите са три вида. Първият – античният – е линеарен.** Когато Тезей влиза в Критския лабиринт, той всъщност няма избор – единственият начин е да стигне центъра и оттам да търси как да излезе навън. По тази именно причина в центъра се намира и Минотавърът, който прави всичко малко по-драматично. Този тип лабиринт е подчинен на сляпата необходимост. От структурна гледна точка той е по-прост и от дървото; той представлява кълбо конци – като се разплете кълбото, се получава една непрекъсната линия. В подобен лабиринт нишката на Ариадна е ненужна, тъй като човек не може да се изгуби в него: самият лабиринт представлява подобна нишка. Този вид лабиринт не може да има нищо общо с енциклопедията независимо от важността и вековността на съдържащите се в него символни значения.

A READER

ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА КАТО ЛАБИРИНТ

Умберто Еко

3

Вторият вид лабиринт на немски се нарича *Irrgärten* или *Irrweg* или като хубав английски превод **maze**. Този вид лабиринт е творение на маниеризма; от гледна точка на историята на стиловете в живописа той се появява едва в края на Възраждането. Този лабиринт съдържа избор между различни вътрешни пътища, като някои от тях са задънени. Тук може да се сгречи. Ако лабиринтът се разплете, той ще се превърне в дърво с особени свойства – някои негови черти ще имат привилегирован статут в сравнение с останалите. Някои от избраните пътища могат да свършат в точка, в която човек е принуден да се върне обратно, докато други стигат до нови разклонения и само едно от тях може да ни изведе до изхода. В подобен лабиринт човек наистина се нуждае от нишката на Ариадна – иначе до края на живота си би могъл да се върти в кръг, минавайки отново и отново по едни и същи пътища. Този вид лабиринт не се нуждае от Минотавър: той е собствен Минотавър или, с други думи, *Минотавърът е представен от опитите и грешките на посетителя.*

ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА КАТО ЛАБИРИНТ

Умберто Еко

4

Лабиринтът от третия вид представлява мрежа (може би думата *meander* ще го различи от *maze*, както и от простия лабиринт). Основното свойство на мрежата е, че всяка нейна точка може да бъде съединена с която и да е друга точка, а там, където връзките още не са създадени, съществуват поне потенциални възможности за тяхното създаване. Мрежата е неограничена по територия. Тя не е дърво. Мрежата, както казва Пиер Розенцил, е дърво *плюс* коридори, съединяващи възлите в неговите разклонения, така че то да се превърне в многоъгълник или в система от потенциални многоъгълници. Но и това сравнение е малко подвеждащо: многоъгълникът все пак има граници. Напротив – абстрактният модел на мрежата няма нито център, нито външна обвивка. **Най-добрият образ на мрежата се съдържа в растителната метафора, свързана с ризомата (коренището) и предложена от Делюз и Гатари.**

A READER

ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА КАТО ЛАБИРИНТ

Умберто Еко

5

Ризомата (Rhizome) представлява плетеница от грудки и израстъци, приличащи на „гъмжило от катерещи се един върху друг плъхове“. **Характерни черти на ризомната структура** са следните:

- (а) всяка точка от ризомата може и трябва да е свързана с всяка друга точка;
- (б) в ризомата няма точки и позиции, а само линии;
- (в) ризомата може да се счупи в която и да е нейна точка и отново да се съедини, като се следват линиите;
- (г) ризомата няма родословни свойства;
- (д) ризомата има своя собствена външна част, чрез която създава друга ризома; следователно цялостната структура на ризомата не притежава нито вътрешна, нито външна част;
- (е) ризомата не е калка, а отворена схема, която може да се съединява във всички свои измерения;

ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА КАТО ЛАБИРИНТ

Умберто Еко

6

- (ж) ризомна структура може да се създаде от разтворени във всички посоки дървета;
- (з) никой не би могъл да направи цялостно описание на ризомата – не само поради нейната многоизмеримост и сложност, но и заради непрекъснатата промяна на нейната структура във времето;
- (и) структура, която не подлежи на цялостно описание, може да се опише само като сбор от частни описания;
- (й) структура, която няма външна обвивка, може да се наблюдава само отвътре.

A READER

ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА КАТО ЛАБИРИНТ

Умберто Еко

7

Както предлага Розенцил, лабиринтът от този тип може да се нарече *късоглед алгоритъм* – застанал във възела на което и да е разклонение, никой не би могъл да получи глобална представа за неговите възможности, а единствено локална представа за най-близките до него възможности на структурата: всяко локално описание на мрежата е хипотеза относно по-нататъшното ѝ развитие, като тази хипотеза подлежи на опровергаване. В ризомата слепотата е единственият начин за упражняване на (локално) зрение, а мисленето означава *движение пипнешком*. **Такъв е лабиринтът, който представлява интерес за нас.** Той ни представя модел (Model Q), описващ **енциклопедията като насочваща семиотична хипотеза.**

A READER

ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА КАТО ЛАБИРИНТ

Умберто Еко

8

Семиотичната вселена, т.е. вселената на човешката култура, трябва да си представяме като лабиринт от третия вид:

(а) нейната подредба се основава върху *мрежа от интерпретанти*;

(б) да бъде фактически *безкрайна*, защото предвижда многобройни тълкувания, извършвани от различни култури;

(в) тя всъщност не отбелязва „истини“, а по-скоро това, което е било казано за дадена истина, или това, за което се вярва, че е истинно, както и това, което е било считано за неистинно, въображаемо или митично, стига дадената култура да е разисквала подобен въпрос; енциклопедията не отбелязва само исторически истини като например тази, че Наполеон е умрял на о. Св. Елена, но също така и „литературни“ истини – че Жулиета е умряла във Верона;

A READER

ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА КАТО ЛАБИРИНТ

Умберто Еко

9

(г) подобна семантична енциклопедия не съществува в някакъв завършен вид – тя е само насочваща идея;

(д) подобно схващане за енциклопедията не отрича съществуването на структурирано знание; в него само е залегнала идеята, че подобно знание не може да се разпознае и подреди в някакъв глобален вид.

Дървото на Порфирий се опитва да укроти лабиринта. То не успява да направи това, тъй като не е по силите му, ала много съвременни теории на езика все още се опитват да съживят тази неосъществима мечта.

A READER

ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА КАТО ЛАБИРИНТ

Умберто Еко

10

MODERN
Criticism
and Theory

Презентацията представлява подбрани откъси от главата „Енциклопедията като лабиринт“, част от книгата на Еко „Семиотика и философия на езика“ (С., 1993, изд. „Наука и изкуство“) в превод на Ю. Константинов. Всички права на автора, преводача и издателството са запазени. Презентацията е с образователна цел и е за нуждите на студентите от НАТФИЗ („Теория на интерпретацията“, „Семиотика“, „Семиотика на изкуството“) и СУ „Св. Климент Охридски“ („Семиотика и интерпретация“).

издание на Център за семиотични и културни изследвания, 2017
Само за учебни и образователни цели